

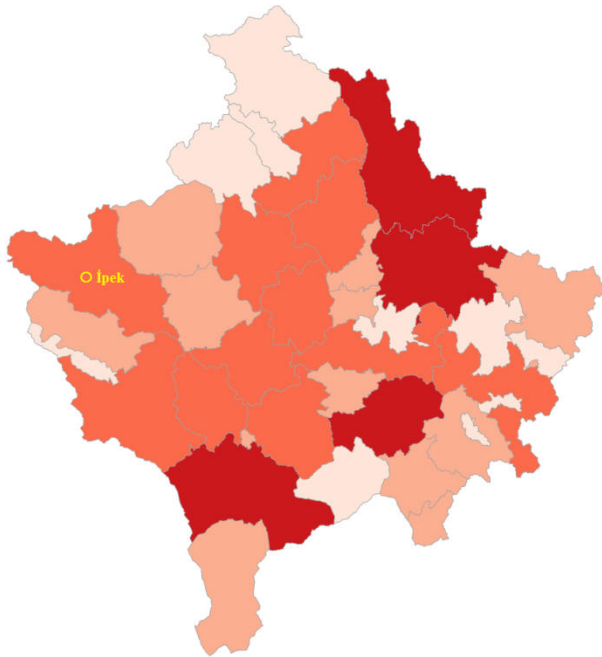
❑ *İsa Sülçevsi, Nebahat Sülçevsi*
PRIŞTINE ÜNİVERSİTESİ

KOSOVA TÜRKÇESİ-İPEK DEĞİŞKESİ

THE IPEK VARIANT OF THE KOSOVO TURKISH

Coğrafi Konum ve Demografik Yapı

İpek şehri günümüz Kosova Cumhuriyeti'nin Karadağ sınırına yakın batı tarafında bulunmaktadır. İpek Belediyesine komşu belediyeler İstok, Klina, Yakova ve Deçan ile Karadağ'ın Rojaye Belediyesidir. Şehir, Dukagin ovasının kuzey batı ucunda Arnavut Alpleri veya Lanetli Dağlar diye adlandırılan sıradağın eteklerinde yer alır. Şehrin içinden Drin nehrine dökülen Akçay (Arnavutça: Lumbardh, Sırpça: Bistirca) adında bir nehir geçmektedir. Tatlı su kaynakları bol olmasına karşın karasal iklim hüküm sürmektedir. İpek'ten batı yöne doğru Rogova dar geçidi uzanmaktadır.

İpek yer adının Sırpça mağara anlamına gelen *pećina* sözcüğünden kısaltma yoluyla *Peć* (Pek) adından gelmiş olabileceği yönünde yaygın bir

kanaat mevcuttur. Şemsettin Sami İpek şehrine Arnavutça ve Slavcada *Peç*¹ dendiğini bildirmişti. Skender Rizaj İpek şehrinin tarihi kaynaklarda *İpek, Pech, Pechia, Pek, Pentza, Peka, Pejë, Peć, Peja, Pekij, Pechi, Pecchi*² şeklinde adlandırıldığını belirtmiştir. Bu konuya ilişkin diğer kaynaklarda da

¹ Sami, Şami [1306 (1889)]. Ş. *Kamus-ul Alam*. İstanbul: Mihran Matbaası. s. 1116.

² Rizaj, Skender (1982). *Kosova gjatë shekujve XV, XVI dhe XVII, Administrimi, ekonomia, shoqëria dhe lëvizja popullore*. Prishtinë: Rilindja. s. 230.

benzer bilgiler yer almaktadır. 1314 tarihli Kosova Vilayeti Salnamesinde³ Fatih Sultan Mehmet'in bu şehri fethetmeye memur ettiği bir zata 'Ol havali nasıldır?' sorusuna 'İyi pek' cevabını verdiğiine ilişkin bir rivayet nakledilip şehrin adının bundan ileri geldiği belirtilmiştir.

Kosova'da 2011 yılında yapılan nüfus sayımı resmi verilerine göre İpek şehrinin toplam nüfusu 96,450 olarak verilmiştir. Bu nüfusun 87,975 Arnavut, 332 Sırp, 3,786 Boşnak, 993 Rom, 143 Aşkali, 2700 Mısırlı, 189 Goralı olduğu belirtilmiştir. Etnik mensubiyetini Türk olarak beyan eden toplam 59 kişi, anadilini Türkçe olarak beyan edenlerin ise 33 kişi olduğu görülmektedir. Aynı verilere göre İpek'te uyruğunu Türkiye olarak beyan eden 5 kişinin yaşadığı anlaşılmaktadır.⁴

İpek şehrinin Osmanlı idaresi altına ilk girişi Hicri 792, ikinci kez fethi ise Hicri 867 (miladi 1462/63) olarak verilmektedir (1896 Kosova Vilayeti Salnamesi).

İpek'in Osmanlı idaresinin ilk dönemleri hakkında Rizaj şu bilgilere yer vermiştir:

1485 tarihli İşkodra Sanacağı Tahrir Defterine göre İpek bu sancağa bağlı bir nahiyeydi. Bu deftere göre İpek'te 7 mahalle, 104 hane bulunmaktaydı. 1582 tarihli deftere göre ise İpek 18 mahalleden müteşekkildi. Bunlardan 13 Müslüman ve 5 Hıristiyan mahalleleriydi. Müslüman mahalleleri şunlardı: Aile reislerinin zanaatları imam, nalbant, tüccar, fırıncı olan 24 haneli Camii Şerif Mahallesi; aile reislerinin imam, müteveli, saraç, tellak, mütercim gibi meslekleri olan 12 haneli Sinan Voyvoda Mahallesi, iki haneli Piri Beg Mahallesi, Kelami tekkesinin bulunduğu Şeyh Kelami Dede Mahallesi ve Piri Mahallesi, aile reislerinin hatip, imam, müezzin, tüccar, çizmeci, kasap, tabakçı ve hamamcı olan 17 haneli Ahmet Bey Mahallesi, 6 haneli Hüseyin Mahallesi, 7 haneli Hasan Çelebi Mahallesi, 5 haneli Mustafa Bey Mahallesi, 10 haneli Kadı Mahmud Mahallesi, 19 haneli Orman Mahallesi, Gülfem Hatun Camii Mahallesi, 7 haneli Hacı Mahmud Mescidi Mahallesi, 10 haneli Bali Bey Mahallesi, 8 haneli Çeribaşı Mahallesi. Hıristiyan mahalleleri de şunlardır: 7 haneli ve aile reisleri papaz, vergi memuru gibi meslekleri olan Gura Papuci Mahallesi, Nikola Mahallesi, Nikola Vukman Mahallesi, Oliver Mahallesi. Bu Hıristiyan mahallelerinin tamamı Akçay nehrinin sağ yanında idi (1982: 237-240).

Kültürel Miras Yapıları

İpek şehrinde günümüzde bulunan mimari özellikli kimi yapılar aşağıda adları ve yapılış tarihleriyle birlikte verilmiştir.

İsa Belegü'nün evi, 19. asır mimari özelliklerine sahip bir yapıdır.

Mustafa Nush'ün evi, 19. asır çardaklı ev örneğidir.

Bayraklı Camii 1485 yılında inşa edilmiştir.

15. asırdan kalma Hacı Bey Hamamı.

İpek Mustafa Bey Mahallesindeki Defterdar Camii 1570-1577 yıllarında inşa edilen ilk camilerdendir.

İpek'te Cülfatun şeklinde söylenen Gülfem Hatun Cami kitabesinde Hicri 1226 tarihi yer almaktadır.

17. asrın ilk yarısında Hüseyin Paşa tarafından yaptırılan Kurşunlu Camii.

³ (2000). *1896 Kosova Vilayeti Salnamesi*. İstanbul: Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları. s.293.

⁴ Kaynak: Kosova İstatistik Ajansı 2011 Nüfus Sayımı Nihai Sonuçları, Demografik Veriler s. 49.

Kitabesindeki tarihin Sene Teşrinievvel 1318 - Sene fi 24 Recep 1320 olduğu belirtilen İpek Goskay Kulesi.

Yaşar Paşa Konağı 19. asrın ikinci yarısında yapılmıştır.

Muslı Ağa Camiin kitabesinde (1)307 tarihi yazılıdır.

İslamiyet'in Yayılması ve Etnik Kimlik Algısı

Arnavutların İslamlaşması konusunda çeşitli görüşler ortaya konmuştur. Arnavutça yazılı kaynaklarda Osmanlının Balkanları işgalinden sonra Ortodoks Rum ve Sırp kiliselerinin Bab-ı Ali'ye biat etmelerinden dolayı bu kiliselere mensup cemaatlerin kendi dinlerini serbestçe yaşamalarına imkan verildiği, diğer yandan Vatikan'a bağlı Arnavut Katolik Kilisesi mensuplarına din değiştirme konusunda baskıların uygulandığı belirtilmektedir. Bu görüş Buxhovi'nin Kosova adlı eserinin 2. cildinde (s. 89-103) ortaya konmuştur. Bir başka Arnavut tarihçi (Ferit Duka) Arnavutların İslamlaşmasını şöyle açıklamaktadır:

Arnavut kentleri nüfusunun İslâmlaşması, iki yolla gerçekleşmiş olan bir süreçti. Birincisi, kent yerleşiklerinin İslâm, dinine geçmeleridir; ikincisi ise, kırsal çevreden kente gelen zanaatçıların İslâmlaşmasıdır. Kuşkusuz ki, Osmanlı yönetiminin, orduyu çeşitli zanaat ürünleriyle donatmak yönünde duyduğu ihtiyaçlar, kentlerdeki sanayi üretiminin boyutlarının genişletilmesi, dolayısıyla, bu üretim mekanizmasına, sürekli olarak artan büyük bir zanaatçı sayısının dahil edilmesini gerektirmekteydi. İşte bu şartlarda sadece yerli kent nüfusu, genişlemekte olan kent ekonomisinin ihtiyaçlarını memnun etmek durumunda olmaz iken, kırsal bölgede zanaatçılık yapanlardan kimileri kente yerleşmek fırsatını bulmuşlardı. Oysa köy zanaatçılarının şimdi doğu-İslâm esasları üzerinde örgütlenmiş bulunan kentlerin üretim hayatına girmeleri, ön koşul olarak, kendilerinin İslâmlaşmalarını gerekli kılmaktaydı. Kırsal çevreden kente gelmiş olanların İslâmlaşması, kendilerinin kente girmek olanağına kavuşmaları demektir. Ayrıca, bunlar, kendilerini, daha iyi bir duruma getiren 'şehirli' statüsünü kazanmış olacaktı.⁵

Georges Castellan adil yargılanma, can ve mal güvenliğinin sağlanmasının İslamlaşmada etkili olduğunu belirtmiştir, fakat bütün bu haklar Müslüman olmayan halka zaten Zimmet Anlaşması ile verilmişti.⁶

Tabii Arnavutların İslamiyet'e geçişleriyle ilgili tespitler daha çok günümüz Arnavutluk'unda yaşayan nüfus esas alınarak ortaya konmuştur. Ancak Kosova'daki Arnavut nüfusunun İslamlaşma nedenini Duka şöyle açıklamaktadır:

Kosova bölgesinin kentleri ile diğer Arnavut bölgeleri arasında, İslâmlaşmanın başlama tarihleri ve bu sürecin gelişme hızları açısından görülen farklılıklar, her şeyden önce, Kosova'nın, Osmanlılar tarafından işgâl edilmesi sırasında yaşamış olduğu özel bir duruma ilişkindir. Bilindiği üzere, Kosova bölgesi çoktan beri Sırp çarlarının ve Sırp Ortodoks kilisesinin hakimiyeti altındaydı. Söz konusu bölgede Osmanlı hakimiyetinin yerleşmesi, Sırp feodal sınıfının yıkılması ve Sırp Ortodoks kilisesinin hâkim durumunun zayıflamasına yol açmıştı. Osmanlı hâkimiyetinin yerleşmesinin Kosova'da meydana getirmiş olduğu yeni şartların sonucunda, bölgedeki Arnavut nüfusu, aşamalı bir biçimde, Ortodoks dinini terk edip İslâmîyet'e geçmiştir. Bunun temel nedeni de, bu bölgede

⁵ Duka, Ferit, XV XVIII. *Yüzyıllarda Arnavut Nüfusunun İslamlaşması Süreci Üzerine Gözlemler* <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/834/10546.pdf>, erişim tarihi: 11.01.2014

⁶ Toprak, Serap (2005). *16. Yüzyılda Balkanlarda İslamlaşma*. AÜ SBÜ Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Ankara. s. 84.

Sırp Kilisesi yönetimine bağlı olan Ortodoksluğun, uzun bir zaman, Arnavutlara yabancı olan Sırp feodal sınıfına ve Sırp Devletinin hakimiyetine hizmet vermesi, dolayısıyla buradaki Arnavutlar arasında etkisini yitirmiş olmasıdır, işte bu yukarıda sözünü ettiğimiz şartların gereğidir ki, Kosova kent nüfusunun İslamlaşmasında önemli ilerleme sağlamıştır.⁷

Diğer yandan Kosova'daki Türkler ile Arnavutların sosyal, kültürel ve siyasi ilişkileri önemli bir araştırma konusu olmasına rağmen bu ilişkileri tarihi süreç içerisinde ortaya koyacak kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu ilişkilerin ele alındığı çalışmalar daha çok siyasi gelişmeler, göçler, Türklerin siyasi ve sosyal hakları, eğitim durumu gibi toplumsal bazı meseleleri ön plana çıkarmıştır. Fakat ortak kültürel yaşam, dindaşlık ilişkisi, karma evlilikler neticesinde ortaya çıkan etnik köken algısı gibi konular daha çok gözlemlere dayanmaktadır. Bu çalışmada İpek'te Türkçe konuşan birkaç kişiyle kısa süreli görüşmeler esnasında edinilen gözlem ve toplanan verilerle yetinilmek durumunda kalınmıştır. Görüşlerine başvuru yapılan kişilerden bazıları 'babam Türk'tü', 'dedem Türkçe konuşurdu', 'Türk olan annem, Arnavut olan babamla evlenmiştir' gibi görüşleri dile getiriyorlardı. Kosova'daki diğer yerleşim yerlerinin aksine İpek'te kamuya açık yerlerde 'ben Türküm' diyen yok gibidir. Fakat 2011 nüfus sayımında İpek'te yaşayan 59 kişi etnik mensubiyetini Türk olarak beyan etmiştir. Nitekim Osmanî'ye (2004: 185-186) göre 1981 nüfus sayımında İpek'te 9907 hane, 54505 nüfus (...) 25 Türk, 1991 nüfus sayımına göre ise 10 Türk yaşamaktaydı.

Kosova'da dindaş olan Türkler ve Müslüman Arnavutlar arasında çokça karışık evlilikler vardır ve etnik mensubiyet oldukça değişkendir. Aynı kişi bir nüfus sayımında kendini Türk olarak bildirirken bir sonraki nüfus sayımında Arnavut olarak bildirebilmektedir. Aynı şekilde aynı ebeveynlerden olma iki kardeşten biri Türk biri Arnavut olarak kendini beyan ettiği durumlar az değildir. Bu; sosyal, siyasi, ekonomik ve eğitim koşullarıyla yakından ilgilidir.

Baklacioğlu'nun şöyle bir tespiti vardır:

Arnavutların yoğun bulunduğu Kumanova, Gostivar gibi illerin tarih çalışmaları yapılırken Türk ve Arnavut olan kişileri ayırtmak genelde güç olur. Örneğin, bu bölgelerde genelde Türk-Arnavut partizan birliklerinin olduğu bilinmektedir. Bu tür birlikteliklerde ise, genelde aynı kişi bölgedeki Türk toplumu içerisinde Türk olarak bilinir ve anlatılırken, Arnavut literatüründe soyadının sonuna (-i) eklenerek Arnavut kimliği ile tanıtılabilmektedir. BU nedenle özellikle bu tür-Arnavut-Türk karma bölgelerde toplumsal tarihin incelenmesinde kullanılan literatürün ve ilk el kaynakların titizlikle ve dikkatli incelenmesinin büyük önemi bulunmaktadır. Bu sorun, özellikle oradaki Türkleri 'Türkleşmiş Arnavut' sayan milliyetçi Arnavut literatüründe sıkça karşılaşılan bir durum oluşturur.⁸

Kosova Türk Ağızlarının Oluşumu

Kaya'ya (1984) göre, Balkanlarda konuşulan Türkçe, Anadolu'dan gelen Türkler tarafından yerleştirilip geliştirildiği için, doğal olarak Anadolu Türkçesinin tüm gelişim evrelerini yaşamıştır. Ancak şu da bir gerçektir ki, Anadolu'dan gelen Türklerin tümü aynı yörenin insanı değildir. Dolayısıyla aralarında küçük dil farklılıkları da bugünden farklı değildi. Böylece değişik yöre halkı buraya yöresinin dil

⁷ Duka, agm

⁸ Baklacioğlu, Nurcan Özgür (2010). *Dış Politika ve Göç, Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçlerde Arnavutlar (1920-1990)*. İstanbul: Derin Yayınları. s. 145.

özelliğini de beraberinde getirmişti ki bugün ‘Yugoslavya’daki Türkçe için de farklı yörelerde farklı konuşulmasının bir nedeni bu noktaya bağlanabilir.⁹

‘Hemen belirtelim, bugün karşılaştığımız bu farklı dil özelliklerini, dilin tarihsel gelişimi içinde tek bu nedene bağlamak doğru değildir. Bu ancak nedenlerden biridir. Oysa en büyük neden, yerli halkla temas sonucu onların dil özelliklerinin yavaş yavaş Türkçeye girmesi ki bugün Yugoslavya’da konuşulan Türkçenin karşılaştığı en büyük sorun, diğer dil ve kültürlerin kaçınılmaz baskısıdır.’ (Kaya 1984)

Kaya’nın tespit ettiği bu ayrıntıların Kosova Türk ağızlarının oluşumunda önemli geçerliliği olduğu kuşkusuzdur. Ancak Sülçevsi’nin tespitine göre Kosova Türk ağızlarının farklılığı nedeni, bu ağızları konuşan farklı etnik mensubiyeti olan insanlardır.

“Kosova Türk ağızları, Kosova’da yaşayan Türkler, Arnavutlar, Goranlar, Torbeşler, Çingeneler, Sırlar vb. toplulukların ortaklaşa kullandıkları Türkçenin bir ürünüdür.”¹⁰

“İslam’a geçen, özellikle Arnavut nüfus, şehir hayatında daha önemli görevler üstlenmiş ve daha etkili olmaya başlamıştır. Süreç içinde bu nüfusun ortak iletişim dili Türkçe olmaya başlamış ve Türkçeyi konuşan nüfusun çoğunluğunu, anadili Türkçe olmayan nüfus oluşturmuştur. Anadili Türkçe olmayan, ancak Türkçe konuşan bu nüfusun Kosova Türk ağızlarının oluşmasında önemli rol oynadığı düşünülmektedir (Sülçevsi 2008).”

Bu noktadan hareketle, ağızların oluşumunda çeşitli faktörlerin söz konusu olduğu ortaya çıkıyor. Bu nedenle ‘ağız araştırmalarında üzerinde durulması gereken özelliklerin başında, o ağızı konuşanların mensup olduğu etnik gruplar gelir. Çünkü etnik gruplar ağız özelliklerini doğrudan doğruya etkileyen, biçimlendiren sosyal, siyasi ve kültürel birliklerdir. Ağızların oluşmasında kuşkusuz tek etken etnik yapı değildir; tarihin, fiziki ve siyasi coğrafyanın, eğitimin, ekonominin, göçlerin de önemli bir katkısı da vardır. Bu yüzden ağız araştırması yapılırken bu etkenlerin tümü dikkate alınmalıdır.’¹¹

“Diller arasında ‘ödünçlemeler’ en eski dönemlerden bu yana süregelen dilsel süreç ve olgudur. Hayatta kalma, varlığını sürdürme ihtiyacı, insanları ve halkları genel anlamda temasta olmaya zorunlu kılmıştır. O halde, farklı dillere sahip farklı halklar var olmaya başladığı andan bu yana diller arası temaslar da başlamıştır. Söz konusu temaslar farklı tarihi toplumsal koşullarda dillerin farklı düzeylerdeki öğelerinin karışmasını gündeme getirir ve bunun sonucu olarak sözcüksel ‘ödünçlemeler’ başta olma üzere diller arası etkileşimler meydana gelir.”¹²

Nuhiu’ya¹³ göre ‘çok dilli ortamda yetişip iki dilli (İng. bilingualism) konuşurların konuştukları dillerin fonetik sistemleri çok az ve nadir durumlarda örtüşür. Bu yüzden baskın dilden alınan sözcüklerin fonemleri çoğunlukla ikincil konumdaki dilin yakın fonemleriyle yer değiştirir. Bu yüzden bir dilden kelime kopyalandığında, çoğu zaman ünsüz öbekleri eriyip alıcı dilin daha basit ünsüz öbekleri gelir

⁹ Kaya, İ. Güven (1984). Yugoslavya Türkçesinin Ana Sorunları. *Çevren dergisi* 1974-1984 Özel Sayı. Priştine, s. 93-96.

¹⁰ Sülçevsi, İsa (2008). *Kosova Türk Ağızlarında ‘Edebilmek’ Fiili*. VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı. Ankara.

¹¹ Atmaca, Emine (2007). Antalya’nın Korkuteli İlçesi Ağzında Görülen Belirgin Ses Hadiseleri. *Dil Araştırmaları dergisi*. Ankara: Avrasya Yazarlar Birliği. s. 115-154

¹² Polisi, Mehdi (1997). *Turcizmat në të folmat shqipe të republikës së Maqedonisë*. Basılmamış Doktora Tezi. Priştine

¹³ Nuhiu, Vesel (1990). *Ndikimet Ndërgjuhësore*. Priştine: RILINDJA Yayınevi. s. 14

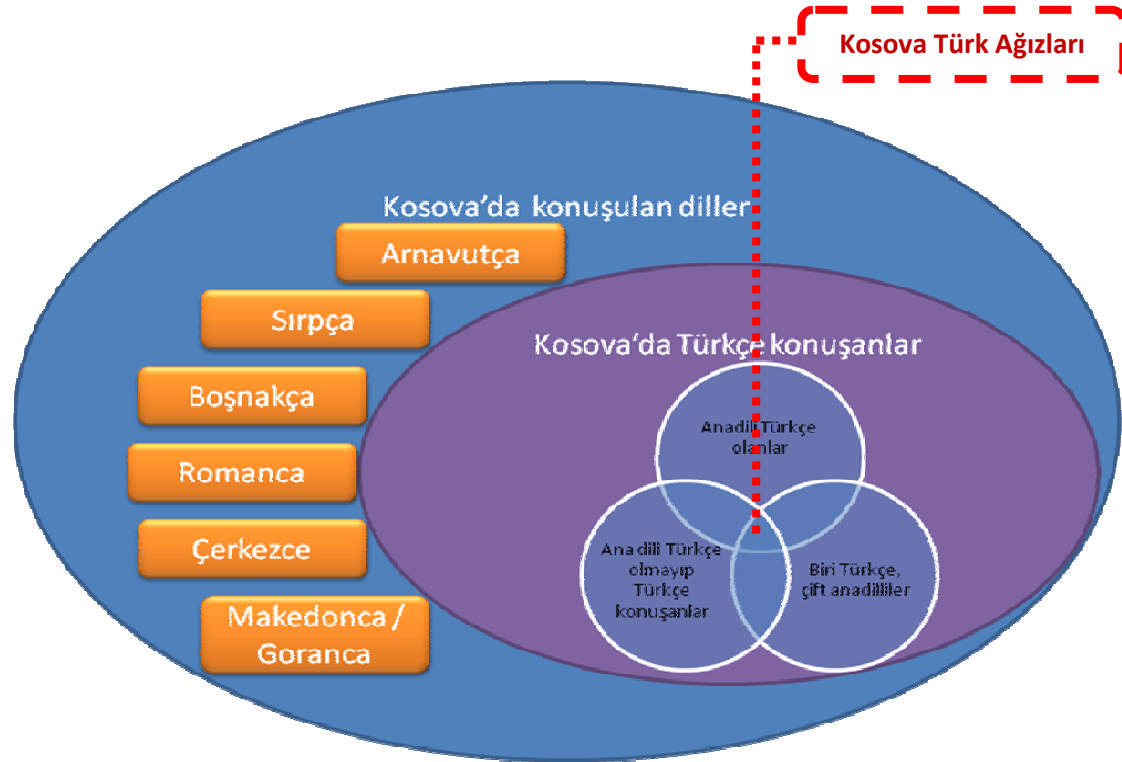
veya yalın bir ünlü haline gelir. Kelime kopyalama sürecinin üç aşamada gerçekleştiği konusunda genel bir uzlaşma vardır.

Bu aşamaların birinci *aktarım* safhasıdır. Bu aşama kopya sözcüğün olduğu gibi kullanımı demektir. Bunu izleyen ikinci aşama ise *girişim* (İng. interferece) safhasıdır. Bu durum iki dilin kopyalanmış sözcüklerle bir tür ortak payda oluşturdukları durumu ifade eder. Bu durum, kopyalanan sözcüklerin kendi asli şekliyle vurgulanması olarak da değerlendirilebilir. Son aşama da *bütünleşme* safhasıdır. Bu aşamada kopyalanan sözcük kullanılan dilin ses düzenine uygun biçimde uyarlandığı, yabancı sözcük izleniminin ortadan kalktığı, yani seslik bakımından yerleştiği durumdur.'

Kosova Türk Ağzları, Batı Rumeli Ağzları Grubunun batı yönündeki en uçta yer alır ve bu ağzlar da aralarında çeşitli yönleriyle alt gruplar oluşturur. Mevcut çalışmalardan yola çıkarak güneydeki Prizren-Mamuşa alt grubu, merkezdeki Priştine-Vıçitrın alt grubu, merkez ve doğuda Nobırda, Yanova, Gilan ve Dobırçan alt grubu, kuzeyde 'bağımsız' Mitroviça ağzı anılabilir.

İpek ağzı artık yok olmaya yüz tutmuş ve şimdiye kadar araştırılmamıştır.

Kosova'nın genelde şehirlerinde Türklerin dışında, Ferizovik, Kaçanik, Gora gibi kimi şehir, kasaba ve köylerde de az sayıda Türkçe konuşanlar bulunmaktadır. Ancak bu konuşan kişilerin sayılarının az olması, grup veya topluluk oluşturamamaları nedeniyle kesin bir sayı tespit etmek çok güçtür. Türkçe konuşabilenler, genellikle, Türkçe bildiklerini veya konuştuklarını dile getirmezler.

Şekil-1: Kosova Türk Ağzlarının oluşumunda etkili olan konuşur grupları: Anadili Türkçe olanlar; Biri Türkçe olan, çift anadilliler; Anadili Türkçe olmayıp Türkçe konuşanlar/konuşmaya gayret edenler (Sülçevsi 2008).

Sesbilgisi

İpek Türk Ağzı (İTA), Kosova Türk Ağzılarının (KTA) gösterdiği temel ses özelliklerine benzer özellikler gösterir. Batı Rumeli Türk Ağzıları grubunda yer alan KTA ve Makedonya Türk Ağzılarında, birkaç istisna dışında, sözcük kökünde ö ünlüsü yerine ü ünlüsü kullanılır. İpek ağzında *oyle*, *şt'oyle* <ışte öyle, boyle örneklerinde ö yerine o sesinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu örnekler Kosova'nın diğer ağzılarında o yerine uzun veya normal ü ünlüsü ile yapılır ve y sesi erir veya düşer. *Dört* sözcüğü ise Kosova'nın diğer ağzılarında olduğu gibi çoğunlukla *dert*, bazı yerlerde ise *dort* şeklinde söylenir.

Sözcük köklerinde sones yuvarlak dar (*u* ve *ü*) ve art düz dar (*ı*) ünlüleri yerine, ön düz dar *i* kullanılır. *Kuri*, *dogri*, *uyki*, *koyi*, *süri*, *üti*, *isi* 'ısı' gibi. Ancak bu ses değişimi *yürü-*, *koru-* gibi fiillerin emir kipi ikinci tekil şahsında meydana gelmez.

Yoğur- ve *doğur-* fiillerinde gerileyici benzeşme yoluyla *o > u* değişimi meydana gelerek *yugur-* ve *dugur-* şekilleri meydana gelmiştir.

KTA'nın İpek dışındaki ağzılarında fiil çekimin farklı kiplerindeki üçüncü çoğul kişi eki olarak *-lar* kullanılırken, İpek ağzında *-ler'*den 'bozma' uzun ve *kapalı e* ünlüsü ile biten *lç* eki kullanılır. Örnek: *Koşaydile*, *aldile* (İpek ağzı)

KTA'da ünlü olaylarından en belirgin olanı ön damak *k* ve *g* ünsüzlerinin *ç* ve *c* diş eti ünsüzlerine gelişmesidir. Bu olay iki aşamada gerçekleşmiş olabilir. İlk aşama ön damak *k* ve *g* ünsüzlerinin *ç* ve *c* ünsüzlerinin Arnavutçaya özgü öndamak alofonları olan *q* ve *gj* ünsüzlerine dönüşerek bir öndamaksılaşma sürecinden sonra *ç* ve *c* dişilleşme diye adlandırılabilir olan ikinci aşamayla tamamlanmasıdır. İTA'da da bu dişilleşme olayı öndamak *k* ve *g* ünsüzlerinin çoğunda meydana gelmektedir. İstisna sayılabilecek birkaç örnek dışında öndamak *k* ve *g* ünsüzleri 'genelde dişilleşir' şeklinde bir tespit ortaya konabilir. Örnek: *cel-*, *cit-*, *cetir-*, *cez-*, *cün*, *cüya*, *cürümce*, *çüleşka*, *düçan*, *cenç* gibi. Bazı örneklerde iki şeklin kullanıldığını görmek mümkün *çüçük/küçük*, *çeçi/keçi* gibi. Ad olan *ekmek* örneğinde bu ses değişimi görülmezken, fiil olan *eçmek* örneğinde dişilleşme meydana gelmektedir.

Yumuşak *g* (*ğ*) ünsüzü, Batı Rumeli ağzılarında ya erime veya düşme yoluyla kaybolur veya çoğu zaman *g*, bazen de *y* veya *v* ünsüzüne gelişir. İpek ağzında genelde *g* ünsüzüne gelişmiştir: *çigirmâ*, *begendim*, *sag*, *yagda...*

Biçimbilgisi

Kosova ağzıları master kullanımı bakımından iki kola ayrılabilir: (1) *-mAK'*lı şekillerin kullanıldığı Priştine, Mitroviça, Viçitirin, Yanova, Gilan ve Dobırçan ağzıları; (2) *-mA'*lı şekillerin kullanıldığı Prizren, Mamuşa ve İpek ağzıları. İkinci koldaki ağzılarda *-me* master eki kullanılmaz. İpek ağzındaki master ekinin ünlüsü *a*, Prizren ve Mamuşa'ya göre yuvarlaklaşmıştır: *avazlamâ*, *çigirmâ*, *çikmâ*, *demâ*, *almâ*, *bakmâ*, *bulmâ*, *buluşmâ*, *cirmâ* gibi.

Fiil çekiminde çoğul üçüncü kişi eki daima *-ler* ekinde *r* ünsüzünün erimesiyle meydana gelen uzun ve hafif kapalı *e* sesiyle, *-lç* şeklindedir. Örneğin: *sterselç*, *başladile*, *avazladile*, *tutmadile*, *almışidile*, *celile*, *demışle...*

Şimdiki, duyulan geçmiş ve geniş zaman çekiminde tekil ikinci kişi eki *-si* kullanılmaktadır. Bu ek *-sIn* ve *-sUn* ekinin sadece *-sin* şeklinin son ünsüzünün düşmesiyle meydana gelmiştir. Örnek: *atasi*, *yapasi*

gibi. Burada göze çarpan bir diğer husus geniş zaman ekindeki *r* sesinin erimesidir. Duyulan geçmiş zaman eki ve sıfat-fiil *-miş* ekinde *ş* ünsüzü *s*'ye gelişir. Örnek: *komisi, kalmisi*.

Geniş zaman *r* ile duyulan geçmiş zaman *ş* ünsüzünün erimesi etkisiyle bu eklerin ünlüleri normalden daha uzun söylenmekle beraber, bu uzunluk yerini normal süreli ünlüye terk etme eğiliminde olduğundan, bu çalışmanın metin kısmında bu uzunlukları gösterecek ayrı bir işaret kullanılmamıştır.

Şimdiki zaman kipi Kosova ağızlarında genelde *-y*, *-Ay* ve *-i* ekleriyle yapılır. Ünsüzle biten tek heceli köklerde birkaç istisna dışında *-ay* ve *-ey* ekleri kullanılırken, gövdelerin sonuna *-i* eki getirilir. Ünlü ile biten kök ve gövdelere *-y* eki getirilir. Örneğin: *ara-ma-y*, *tan'-ay*, *yap-ay*, *işle-y...* İpek ağzında *de-* fiili şimdiki zamanda *diy* şeklindedir. Fakat *diy* söyleyişi istikrarlı değildir. Bazen bunun yerine Kosova'nın diğer ağızlarında kullanılan *dey* de kullanılmaktadır.

Şimdiki zamanın hikayesinde de aynı özellikler söz konusudur. *De-y-di*, *bak-ay-di*, *süg-ey-di* gibi örneklerde birleşik zaman eki olarak üçüncü tekil ve çoğul kişi için daima *-di/di-* lç şeklinde iken birinci ve ikinci kişi için ise *-dı* şekli kullanılır.

Geniş zaman çekimi ölçünlü Türkiye Türkçesiyle benzer özellikler gösterir. Tek heceli ünsüzle biten köklerin sonuna birkaç istisna dışında *-Ar* ekleri, fiil gövdelerinin sonuna *-ır* ve *-Ur* şekilleri getirilir. Kosova ağızlarında ekin *-ir* şekli yoktur, bunun yerine *-ır* şekli kullanılır. Ünlü ile biten kök ve gövdelerin sonuna *-r* getirilir. Yalnız geniş zaman *r* sesi İpek ağzında ileri derecede bir sızıcılışma özelliği göstererek erime eğilimindedir. Kaynak kişilerin Arnavutça konuşmaları esnasında da *r* ünsüzlerinin ileri derecede sızıcılışmış bir şekilde söyledikleri tespit edilmiştir.

Kosova ağızlarında görülen geçmiş zaman birinci ve ikinci tekil ve çoğul kişilerde *-Dı* ve *-DU* ekleriyle yapılır. Ekin *-Di* şekli yoktur. Üçüncü tekil ve çoğul kişilerde ise ekin sadece *-Di* şekli kullanılır. İpek ağzında *dedok* şeklinde söylenen bir örneğe rastlamamıza rağmen bunun yaygın bir kullanım olmadığı, konuşmacının anlık söyleyiş kusuru ile açıklanması gerektiği görüşündeyiz. Örnekler: *verdık*, *cirdık*, *çiktım*, *ceçtim*, *cürdün*, *tandi*, *cirdi*, *dugurdi*, *celdile*, *koydile*, *ettile* vd.

Kosova ağızlarında birleşik zamanlardan en sık kullanılanı geniş zamanın hikayesidir. İpek ağzında da aynı kullanım sıklığı söz konusudur. Geniş zamanın hikayesi şimdiki zamanın hikayesiyle benzer özellikler gösterir. Örneğin: *at-ar-di*, *de-r-di*, *diver-ır-di* < *deyiverirdi* (söylerdi), *kalırdı*, fakat *cel-ur-di*.

Duyulan geçmiş zaman *-miş* ekiyle yapılır. Ekin diğer şekilleri kullanılmaz. Ancak üçüncü tekil kişide anlama kesinlik kazandırmak amacıyla *-tır* bildirme ekinin 'bozulmuş' hali olan *-tɔ* *-miş* ekine getirilerek *-miştɔ* şeklini alır. Örnek: *ülmıştɔ*, *imiştɔ*, *olmuştɔ*, *komiştɔ*

İmek fiili Kosova ağızlarında bağımsız olarak ve Arnavutçanın etkisiyle yardımcı fiil görevinde kullanıldığı durumlarda *var* sözcüğüyle birlikte geçmiş anlamı ifade eden gereklilik ve niyet bildirmek için kullanılır. *Vqımiştɔ/vqıidi* örneklerinde olduğu gibi *vardı* anlamından başka, *-mAllydl* ve *-AcAktl* anlamlarını da karşılamak için bu yapı kullanılır. Yalnız bu yapı mastar kullanımına göre Kosova ağızlarının birinci kolunda *varıidi + istek kipi*, ikinci kolunda ise *varıidi +ma'lı mastar* şeklinde yapılır. *İmek* fiilinin tek başına kullanıldığı durumlar ise ek-fiilin dengi görevdedir. Örnek: *O şablonla idile açık* "o şablonlar (içleri) açıktı. *Kazermanın sag tarafi idi UDBA*. "Kışlanın sağ yanı UDBA'ydı".

İpek ağzında emir kipi ikinci tekil kişi eki olarak *-a* veya *-ya* eki kullanılır. *Baka bu deklarataj vermişin*. 'Bak, bu ifadeyi vermişsin.'. *Cela sen da bakaym nasıldɔ* 'Sen de gel, nasıl olduğuna bakalım.' *More deya bu Miyesere* "Bu Miyeser'e söyle."

Fiil çekiminin geri kalan kısımları az sayıdaki kimi istisnalar dışında ölçünlü Türkiye Türkçesinininkine benzer. Fiil çekiminde kullanılan kişi ekleri kadrosu ünlü uyumunun gelişmeyişinden dolayı ölçünlü Türkçeye göre daha kısıtlıdır. Tekil birinci kişi eki *-m*, tekil ikinci kişi eki *-sın*, çoğul birinci kişi eki *-sık* ve *-sUk*, çoğul üçüncü kişi eki ise yukarıda da belirtildiği üzere *-le* şeklindedir.

KTA'nın mensubu olduğu Batı Rumeli Türk Ağzlarının fiil çekiminde çoğul birinci kişi için *-sık* ve *-sUk* ekinin kullanıldığını görüyoruz. [...] Kosova Türk Ağzları ile ilgili çalışmalarda bu eke temas edilmemiş olup Eckmann'a ait KTA ile aynı grupta yer alan 'Kumanova (Makedonya) Türk Ağzı' adlı bir çalışmada buna kısaca değinilmiştir. Eckmann, çokluk birinci şahıs *-sık/-suk/-sük* eki, aslında, görülen geçmiş zamanda *-k* ekinden başka bir şey değildir; başındaki *s* de, analogik olarak 2. şahıs ekinden 1. şahısa geçmiş bir unsurdur, açıklamasına yer vermiştir (1962: 126). Ancak bu ekin analogi yoluyla mı yoksa ek yığılması neticesinde mi ortaya çıktığı araştırılmaya değer bir konudur (Sülçevsi 2013).

Fiilimsilerin Kosova ağzlarında kullanış sıklıkları azalma eğilimindedir. İpek ağzında ise bu yapıların yok olmaya yüz tuttuğunu söylemek mümkündür. Öyle ki *-ma*'lı masterlar dışında kaynak kişilerin konuşmalarında çekimsiz fiilleri kullanmadıkları görülmüştür. Bunun nedeni ise Kosova'daki ağzların temasta oldukları dillerde bu gramer yapılarını karşılayan farklı sözcük öbeklerinin kullanılması olduğu sanılmaktadır.

Örnek: *İpekte insanla vqımiş ne işleyle üteden beriden. 'Üteden beriden işler yapan insanlar vardı İpek'te.'*

Filani demişle evini bulmâ hem çigirmâ. 'Filancanın evini bulup çağırın, demişler.'

Açın başlaysık cirmâ ben şindi stemeym ünden cirmâ. 'Girişte ben önden girmek istemiyorum.'

Adlarda çoğul kategorisi *-la* ve *-le* ekleriyle karşılanır. Örnek: *çucukla, sabila, evlatla, erçekle, cüftele, cençle, karıla, telefonla, komşıla...*

Burada göze çarpan bir özellik *karıla* ve *komşıla* örneklerinde olduğu gibi sonsesteki yuvarlak dar ünlü ve *i* ünlüsü yerine kullanılan *i* ünlüsünden sonra ünlü uyumunun asli şekle uygun olarak muhafaza edilmesidir.

Düz geniş *a* ve *e* ünlüleri bulunan ad çekim eklerinde ünlü uyumunun önemli ölçüde var olduğunu söylemek mümkündür. Ancak dar ünlü bulunan ilgi hal eklerinde sadece *i* ünlüsü ile yapılan şekilleri kullanılmazken dar ünlü ile yapılan yükleme hali eki olarak *+i* şekli yanı sıra ünlü ile biten isimlerin sonunda *+y* eki kullanılmaktadır. Ünlü uyumunun bulunduğu ve bozulduğu hal ekleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Yukarıda da sones konumundaki dar ünlüler için sadece *i* ünlüsünün kullanıldığı belirtilmiştir.

İlgi	Yükleme	Yönelme	Bulunma	Çıkma	Vasıta
kaynana+n+ın	hepimiz+i	hatırı+n+a	posta+da	zor+dan	alala _m +le
düçan+ın	çucug+i	duvar+a	avli+da	utanmak+tan	çüfte+lye
araba+n+ın	dreytor+i	düçan+e	cün+de	peşin+den	un+le
çimse+n+ın	içindi+y	aşçer+e	sene+de	ün+den	erçek+le

Tablo 1: Hal eklerinin çekimi

Yükleme halinde ünlü ile biten isimlere getirilen *+yi* ekinin sadece yardımcı ünsüzü (y) hal eki olarak kullanılmaktadır.

Ötümsüz ünsüzlerle biten adların sonuna getirilen bulunma ve çıkma hal eklerinde ünsüz benzeşmesi gerçekleşir. Ancak kaynak kişilerden biri İpek şehrinden bahsederken ayrılma hal ekini *+den* şeklinde söylemeyi tercih etmiştir.

Sayılarla getirilen bulunma ve çıkma hal eklerinde ünlü uyumu bozular. Öyle ki bu eklerin sadece *+de/+te* ve *+den/+ten* şekilleri kullanılır. Örneğin: *dokuz+de, on+den, alti+de...*

Kullanım açısından bulunma halinin yönelme hali yerine kullanıldığı durumlar olabilmektedir. Örneğin: [...] *açan celi postada 'postaneye gelip (-nce)'* [...] *şte rahmetli celurdi kaynanamda kaynatamda 'rahmetli, kaynanama, kaynatama gelirdi'.*

Çıkma hali Standart Türkçedeki anlamların yanı sıra dek, değin anlamı ifade eden zarf anlamında da kullanılmaktadır. Yalnız burada bir ek yığılması söz konusudur. Çıkma hali ekinin arkasına yönelme hali eki getirilmektedir. Örneğin: *üteden beridene 'oradan buraya kadar'* Ancak bu yapının kesin olarak bir ek yığılması mı yoksa *dek* edatının ses değişmesi sonucunda ortaya çıkmış bir yapıdan mı ileri geldiği tespit edilememiştir.

Kişi zamirlerinin çekimi de benzer şekilde yapılmakta olup ilgi halinde tekil birinci ve ikinci kişi zamirinin *e* ünlüsü *a* ünlüsü ile yer değiştirebilmektedir. Kaynak kişilerden derlenen metinde *banım* ve *benim* şekillerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna benzer bir özellik Priştine, Yanova, Viçitırın ve Mitroviça ağızlarında da göze çarpmaktadır.

Söz Dizimi Özellikleri

Kosova'daki ağızların çoğunda Arnavutça söz diziminin açık etkisi görülmektedir. Bu nedenle Türkçenin dizim kuralları bakımından kurallı veya devrik tümcelerden bahsetmek pek mümkün değildir. Bu yöre ağızlarıyla ilgili yapılmış çalışmaların çoğunda tümcelerin kuralsızlığından bahsedilmekle beraber aslında Türkçeyi esas alarak herhangi bir kuraldan veya kuralsızlıktan söz etmek çok gerekli değildir. Kosova ağızlarını konuşanların oluşturdukları metinlerin aslında Arnavutça bir metnin bilgisayar ortamında Türkçeye çevirisine yakın bir şekle benzediğini söylemek mübalağa değildir. Bu tespit aşağıdaki örneklerde daha fazla anlam kazanacaktır:

İçi hov heftede₁ vaçimişt₂ deri kırk cüned₃ avazlam₄.

Kırkı çıkana kadar₃ haftada iki kez₁ ağıt yakılırdı_{2,4}.

Babam açın üldi₁ vaçimişt₂ kaşaşımız₃ diyalizada₄, e avazlamadık₅ oka₆.

Babam öldüğünde₁ kardeşim₃ diyaliz tedavisi görmekte₄ olduğu için₂ çok fazla₆ ağıt yakmadık₅.

Bin dokuz yüz ellisinde₁ celdile₂, ben düçande idim₃, geldi₄ bu Mahir Zatriç₅, dedi₆ hade seni₇ yapacaksık₈ üretmen₉.

Bin dokuz yüz ellide₁ geldiler₂, ben dükkânda ydım₃; bu Mahir Zatriç₅ geldi₄, 'seni₇ öğretmen₉ yapacağız₈' dedi₆.

O zaten vaçidi₁ niyedi₂ onun₃ toplam₄ cençle₅, yapm₆ bi organizata₇ en-de-şe₈.

Onun₃ niyeti₂ gençleri₅ toplayıp₄ NDŞ₈ teşkilatını₇ kurmaktı_{1,6}.

Bazı Leksikolojik Özellikler

İpek ağzında derlenen metinde sesbilgisi bakımında özellik gösteren birkaç sözcük şöyledir:

- kiz* : kız
oka : o kadar
onda : 'o anda' sözünden meydana gelmiş ve 'o zaman' anlamında kullanılmaktadır.
so : 'sonra' sözcüğünün son hecesinin düşmesiyle meydana gelmiş zarf olup o ünlüsü uzun söylenmektedir.
što : 'işte o' sözcük öbeğinden birleşmesiyle *işte* sözcüğünün ilk ünlüsünün düşmesiyle yapılmış işaret zamiri görevinde kullanılmaktadır.
yil : yıl

Kosova'daki diğer ağızlarda kullanılmayan veya farklı anlamlarda kullanılan bazı sözcükler de şu şekildedir:

- avazlamak* : ağıt yakmak
beyazi : kar (yağış)
doblon : altın lira
duvalanmak : 'duvaklanmak'tan gelin gitmek
galabiye : pantolon
gayri : 'başka', diğer ağızlarda 'gayri/gari' 'artık/bundan sonra' anlamında kullanılır.
more : Arnavutçadan geçmiş bir seslenme ünlemi
ogulma : eğilme
sırça : bardak
tevdilli çarşaf : tebdil-i çarşaf, tesettür.
tirit : undan yapılmış ve yağın içinde pişirilen bir çeşit köfte
varmak : evlenmek
yasla : çocuk yuvası, kreş, diğer bazı ağızlarda hayvanların önündeki yemlik
yoldaş : arkadaş

Haftanın Günleri:

- Pazaertesi* : pazartesi
Salli : salı
Küçük pazar : çarşamba
Perşembe : perşembe
Cuma : cuma
Büyük pazar : cumartesi
Eşçi pazar : pazar

Örnek Metin¹⁴

Kefser Nimani

Ş'te kırk beş sene evli, ş'te altı ay çıkmışım penziyaya. İğirmi içi sene işlemişim postada. Postada işlemişto babam. So: o çıktı penziyaya, so: kuydi beni, se benim vavımıştto şkolam normalem. Albdım sabilaı, aluştururdum sabilaı, çok sevmişim. O açın çıktı penziyaya, so: demişto çi bi sabim vavalam postada, so: beni koydile, ben kırk içi sene imişim postada.

-Kardaşın var mı?

Bi kaşaşım va, bi kaşaşım ülmişto, se o idi binak, diyalizada imişto bubrekten.

-Anan baban yaşay mı?

Yak, ne babam ne anam, ne kaşaşım.

-Anan Türkçe bilir miydi?

Türçe po, se Çavolka imişto. Va imişto üç motra içi kaşaş, beş... Sülçduk Türçe. Alalam vavımıştto, alalamla da sülçduk Türçe.

Baban kaç yaşında ülmiştir?

Babam ülmişto yetmiş içi yaşında, anam ülmişto yetmiş yaşında.

Ş'te yirmibeş sene ülmişto. Üç ay için olmuşto üç ölüm. En ilçi ülmişto babam. Çok usandi kaşaş, cirdi diyalizada. So: üç ayda, cün cüne üldi kaşaşım, diyalizada. O cirmişto diyalizada. So: on içi cünden so: anam üldi.

-Kardaşın evli mi imiştir?

Evli imişto, komişto üç sabi. En büyük sabi komişto dokuz yaşında, kızı komişto yedi yaşında, küçük çocuk üç yaşında.

-Celin yaşay mı?

Celin teri şindi imişto İpek'te. Şindi çocukla

Kefser Nimani (Türkçesi)

Kırk beş yıldır evliyim. Altı aydan beri emekliyim. Yirmi iki yıl boyunca postanede çalıştım. Babam da postanede çalışmıştır. O emekli olduktan sonra beni kendi yerine işe koydu. Ben öğretmen okulunu bitirmiştım. Çocuklara ders verirdim, onları çok severdim. O emekli olduğunda bir çocuğunu postaneye işe aldıracağını söylemiştir. Bunun üzerine beni işe aldılar. Kırk iki yıl boyunca postanede çalıştım.

-Kardeşiniz var mı?

Bir erkek kardeşim var, bir erkek kardeşim ölmüştür. Erkek kardeşlerim ikizdi. Böbrek rahatsızlığından dolayı diyaliz tedavisi görüyordu.

-Ebeveyniniz yaşıyor mu?

Hayır, ne annem, ne babam ne kardeşim.

-Anneniz Türkçe bilir miydi?

Türkçe, evet. Çünkü Çavoli ailesindendi. Üç kız kardeşim ve iki erkek kardeşim vardı. Kardeşlerim beşti. Türkçe konuştular. Halalarım vardı, onlarla Türkçe konuştuk.

-Babanız kaç yaşında öldü?

Babam yetmiş iki yaşında, annem yetmiş yaşında öldü. Yirmi beş sene önce öldü. Üç aylık süre içerisinde üç ölüm meydana geldi. İlk babam öldü. Kardeşim çok üzüldü. (Üzüntüden) diyaliz tedavisi görmeye başladı. Üçüncü ay tamamlandığı günde kardeşim de diyaliz tedavisi görmekteyken öldü. Onun diyaliz tedavisine başladığı onuncu günde annem ölmüştür.

-Kardeşiniz evli miydi?

¹⁴ Bu çalışmada kaynak kişi olma zahmetine katlanan Hacı Muharrem Sülçe Beyefendiye (1928, emekli memur), Hediye Ağuşoğlu Hanımefendiye (1940, ev hanımı), Kefser Nimani Hanımefendiye (1947, emekli memur), Saadet Katanoglu Sülçe Hanımefendiye (1962, hemşire) teşekkürlerimizi sunarız.

bitimiştö şkolalaĭ, citmiştö Priştinada.

En ilç ülmıştö babâm, üç ayda cün cüne üldi kağaş, açın oldı on içi cünde üldi anâm.

Açın ülmıştö babam aglamamışık, veç evelden avazladık. Avazladile nice komisi kari, nice komisi sabilaĭ? Evelden cimisiĭ şovarla, onda vaçımıştö bi şami, atağık şami hem mindili, hem avazladık ‘more kağaş nice kodun cenç kari, nice kodun evlatlaĭni...’ Vaçımıştö pazartesi hem cuma. İçi hov heftede vaçımıştö deri kırk cüneden, deri kırk cüneden avazlamâ. Babam açın üldi vaçımıştö kağaşımız diyalizada, e avazlamadık oka. Aglamamız çok ama avazlamâ yok. E açın ülmıştö kağaşım so: oni deri kırk cün oyle avazlamışık ‘nice komisi sabilaĭ, nice komisi çucuklaĭ...’ Veç benim vaçımıştö kağaşım, büyük kağaşım. O bakmıştö sabilaĭni kağaşımın, hem kari... se bi avlida, vaçımıştö evi kağaşımın, burda vaçımıştö evi gayri kağaşımın.

Okumışık mevlid. On hoca çigiridi... Celi fenama, şindi bu hocala okumayle mevlid. Evelçi nasıl mevlid imiştö...

Mevlid Türçe okunu:di. Vaçımıştö on hoca. So: kari yapmıştö sofrı, evvelçi yapığık cendımız, şindi olmıştö moda... dünya deĭmiş. O vakit deri kırk cün kapi imiştö açık. Kırk cün so: karıla yapasi mevlid. Yapasi halva, yapasi tatlı, çorba, çüfte, yapasi tirit... tirit, ak tirit unle yapasi. Tirit çüfteyle yapasi, yagda. Deri yana yag atasi un, veç karartma yok, so: atasi süt, e so: alisi çüfteleĭ yapasi ta toparlak hem atasi.

Şkolaya citmişim Vitomiritsaya, İpekden dışari, dı çok irak. Anda cideysin Rojay taraf yol. Veç açın cideğık cideğık yalnız. Şindi sabilaĭ yolatma cendımız. Ne sülememiş. Şindi şte anda dı şkolala... Şindi sabilaĭ da alışmışla...

Ben şte kırk beş sene ne evlenmişim. Benim motram içi senede da küçük se ben, o buldi bi çocuk; e bu normale imiştö beş sene. E bu şkola ekonomike... O vardi da evel. Açın vaği o, ailesi da büyük motrasi varmamay, küçüĭ dildı isla ya

Evet, evliydi. Arkasında üç çocuk bıraktı. En büyük erkek çocuĭu dokuz yaşında, kızı yedi yaşında küçük oĭlu üç yaşındaydı.

-Yengeniz yaşıyor mu?

Yengem şimdiye kadar İpek’te yaşıyordu. Çocukların okulları bitince Priştine’ye taşındılar. İlkin babam öldü; üçüncü ayın tamamlandıĭ günde erkek kardeşim öldü. On ikinci günde de annem öldü. Babamın ölümünde ağlamadık; ancak eskiden aĭıt yakardık. Aĭıt yakarken ‘karını nasıl bıraktın, çocuklarını nasıl bıraktın...’ Eskiden şalvar giyerdik. ‘Şami’ başörtüsü takardık. Başımıza Şami takıp mendil tutarak aĭıt yakardık ‘ey kardeşim! Genç karını, evlatlarını nasıl bıraktın...’ (Aĭıt günleri) pazartesi ve cuma günleriydi. Kırkı çıkana kadar haftada iki kez aĭıt yakılırdı. Babam öldüğünde kardeşim diyaliz tedavisi görmekte olduĭ için çok fazla aĭıt yakmadık. Çok ağladık ama aĭıt yakmadık. Kardeşim ölünce kırkı çıkana kadar aĭıt yaktık. ‘karını, çocuklarını nasıl bıraktın...’ Fakat benim büyük kardeşimin evi ölen kardeşimle aynı bahçede olduğundan, büyük kardeşim ölen kardeşimin çocuklarına ve karısına baktı.

Mevlit okuttuk, on mevlithan çağırđık. Maalesef şimdiki hocalar mevlit okutturmuyorlar. Eskiden mevlitler ne de güzel olurdu. Mevlit Türkçe okunurdu. On mevlithan vardı. Evin kadını yemek sofrası hazırlardı. Eskiden yemekleri kendimiz hazırlardı; şimdikiler ise modernleşti... dünya deĭşti. Eskiden taziye evi kırk gün açık kalırdı. Kırkıncı günden sonra kadınla mevlit okuturlardı. Mevlit için helva, tatlı, çorba, köfte ve tirit... tirit, ak tirit undan yapılırdı. Tirit yağda köfte ile yapılırdı. Yaĭ kızınca un konur, kabartılmaksızın süt konur ve sonra köfte şeklinde topaklar yapılır ve ikram edilir.

Okula, İpek dışında uzak olan Vitomitiça köyüne gidiyordum. Rojaye yolu üstünde. Fakat okula

dildo normal, ya dildo oyle, çok babam osanmıştı. Babam hep ağlamıştı, şte vadi bu derdi. Zümo, şte nice vedik kızı; aramay çimse buni, şindi bu kalmâ... Onda, benim motramdan so:, içi sene so: ben vamişim. O dugurdi sabi, çucuk dugurdi. Benim motram imişto Zastavada işlemişto, hem benim kocam işlemişto. E so: açın da onda imiş içi yoldaş, hem motram hem o vakit vamişto menza yemâ sabalık, e onda açın bir yoldaş dey 'more deya bu Miyesere, Miyeser banım motram, deya bu Miyesere se vâ motrasi isla, işle postada, para vâ çok postada... e para çok vâ postada, e baka.

Hem orda vâ... hem dey 'more Miyeser, bana celi senin vâ bi morta varmamış.'

'Po vala!' demiş, 'veç çimin vâ igbali almâ banım motrami'...

Onda cidey anasına babasına dey 'ii buldum bi kız'. 'Anda buldun sen?' Dey, ştebüle, ştebüle Cikola'n bi kız, e motrasi işley bizde, e biz dedok çi vâ motrasi... 'E vâ mi bizim igbalımız almâ Cikola'n'... se benim babam postada ataği telefonla. Ben işleym postada, e açın celim ştebüle ştebüle bulmuşim bi çocuk. Hayt more dedim, nası çocuk sen kalmisi bulma bana bi çocuk. Ne yapmâ hayde çikmâ buluşmâ. Ben eyy.. erçekle o vakiti çikmâ buluşmâ; ülmâ da vıysla, 'istemem çikmâ, istemem çikmâ'. 'Nasıl, istemem çikmâ?' Sterselê şte babam versın. Eee.. begençse babam benda, deyla yaa.. olmaz. O da hayde çiktım. Ben dedim çikmam sensiz. Cela sen da bakaym nasıldo, ne bileym ne.. Dane o celdi motram. Ben şindi binmâ arabada, arabadan utanmaktan onda vuru'm kapiya bu arabanın şto bu kada gunga çika. Ben şindi inadım de 'baka bu çüleşka bileymiş binma'. Alam atam saçlaımı büle, e.. oyle. Bizde araba yokmişto ebed soyumda. Cittik deri kişaya kada. Ačan cittik kişaya kada. Onda şindi diy benim motram şte bu motram andado. Siz süleyenın, ben diy koma kurçe, koma kurçe beni bunda. Süliysik ... begenursem begenim, begenmesem olmay...

tek aşımıza gidiyorduk. Şimdiki çocuklar tek başlarına gitmek istemiyorlar. (?) Şimdi okullar yakın olmasına rağmen çocuklar tek başlarına gitmek istemiyorlar. Çocuklar alıştılar.

Kırk beş yıllık evliyim. Benden iki yaş küçük kız kardeşim bir çocukla çıkmaya başladı. Öğretmenlik okulu beş yıl sürüyordu. Kız kardeşim ekonomi lisesini bitirdi. (Onun okulu daha kısa sürdüğünden) dolayı benden önce evlendi. Kız kardeşim evlenip kocasının ailesi kendinden büyük ablasının evlenmemiş olmasını yadırgayarak normal olmayan bu durumdan dolayı babam üzölmüş ve ağlamıştı. Babam anneme 'Zümo! bu kızımızı nasıl verdik? Bunu (büyük kızımız) kimse istemiyor, evde kalacak' şeklinde dert yanıyordu. İki yıl sonra ben evlendim. O (kız kardeşim) çocuk doğurdu. Kız kardeşim Zastava şirketinde çalışıyordu. Benim eşim de orda çalışıyormuş. İki arkadaş yemekhanede konuşurlarken, o andakızkardeşim kahvaltı etmek için yemekhanede iken, biri diğerine 'Miyesere söyle' - Miyeser benim kız kardeşim- 'Miyeser'in bekâr kız kardeşi var, postanede çalışıyor. Postanede çalışanların parası çoktur. Baksana (neden ilgilenmiyorsun?)' Hem orda var... ona seslenerek 'Miyeser, senin kız kardeşin evlenmemiş galiba'.

'Evet!' demiş, 'benim kız kardeşimi alacak olan ikballidir'.

Ondan sonra anne babasına gidip 'bir kız buldum' demiş. 'Sen nerede buldun?'

Böyle böyle, Cikoların biz varmış, kızkardeşi bizde çalışıyor. Ona kız kardeşinin olup olmadığını sorduk... 'Cikolardan kız alacak kısmet var mı bizde?'... Çünkü babam postanede telefonları monte ederdi. Ben postaneden çalışıyordum. (işten geldiğimde) 'sana bir çocuk buldum' (dedi). 'Hadi canım' dedim, 'sen mi bana çocuk bulacaksın'. Ne yapacağız derken buluşmaya çiktık. O

Onda süledık, o begendim. Şindi o susti. Citmişto divermişto anasına demişto ştebüle ştebüle. O açan celi postada diy ştebüle ştebüle, olu: mi çikmâ cene? O yo vala dedim anamdı hasta e.. halda yokto. Hayde dedi da bi' hov çikmâ çi bakmâ stersen varmâ benim evlenmâ, ben seninle oyle hayde. Açan çikaysık, o celmişto ştüteye ben unutum çeresini nasıdı. Bilmeym çimdı. O vurur sirenaya zır zır.. Ben bilmeym ne demek çocuk, çocukla. Etmişto haygara çikmişik /takima/. E şindi oyle, o edey siren zır zır ben korkaym binmâ bilmeym çimdı. Açan cürüm ... Babamızda açan imisik şkolada, deydi 'almanız ne kalem, guma çimsenin se fenadı almâ erçekleden'. Ben şindi almazdık ne guma ne... E ştoyle vaçımıştı. E ştebüle açan çıktık, so: aldı, so: içi hefte-ıçın vaçım ben. Açan vaçık cittik cezinmâ, o vakiti Üşçüp, e Beograd, e o tarafi Kraguyevtsa. Cittik cezinmâ so: açan çevrıldık ... se yedi kağaş içi cürümce, dokuz dane. E kaynanam, kaynatam ... So: açan oyle.

Evelçi imişto çok gayri varımıştı ne diyle baba ana. Diverdı dedi, ayiptı çevirmâ süzini kaynananın, ayiptı sülemâ kapuşmâ. Ayip baka, çi edeyler zulüm ya bişiy ... E süz heçbi dakikada kaçmâ, sülemâ bi süz, e darılmâ, sen celmâ bende yoktu'. Şindi ara kapamâ agzi ne susadı, ne bilesi ne demâ, biz amin. Babam açan celurdi, şte rahmetli celurdi kaynanamda kaynatamda. O cirmezdi içeri pragda oyle, derdi 'o Aluş aga...' çi kızım benim yapay i hümet size çi ben çikmâ. /.../ O vakit vaçımıştı edukata.

zamanlarda bir erkekle buluşmaya çıkmaktansa ölmeyi yeğlerdim. 'Çıkmak istemiyorum, çıkmak istemiyorum. Nasıl çıkarım? İstiyorlarsa işte babam versin. Babam beğenirse ben de (beğenirim).' 'Yok' dediler, 'olmaz!'. Onun üzerine çıktım. 'Sensiz çıkmam' dedim. 'Sen de gel, nasıl olduğuna bakalım; ben ne bileyim ne...' 'Tamam' dedi kız kardeşim, geldi. Ben arabaya binerken utanmaktan başımı kapıya çarptım, şu kadar şiş oldu. Ben bu sefer inatlaştım, şimdi 'baksana bu köylüye, (arabaya) binmeyi bilmiyor' (diyecek). Saçımı böyle kapattım, işte öyle. Ailemizde hiçbir zaman araba yoktu. Kiliseye kadar gittik. Kiliseye kadar gittiğimizde, benim kız kardeşim 'işte benim kız kardeşim budur' dedi. 'Siz konuşun' deyip beni yalnız bıraktı. Beni burada tek başıma bıraktı... Konuşalım, diye düşündüm; beğenirsem tamam, beğenmezsem olmaz... Konuştuk ve beğendim. O şimdi sustu. O annesine gidip beni anlatmış. (Bir gün) postaneye gelip böyle böyle 'yine çıkabilir miyiz' dedi. 'Yok valla, annem hastadır... halsizdir'. 'Gel bir daha çikalım, bana varmak isteyip istemeyeceğini görürsün. Ben de bakayım'. Çıkacağımızda o biraz ileriye gelmiş, ben yüzünü unutmuşum. Onun kim olduğunu bilmiyorum. O korna çalıyor ama ben kim olduğunu bilmiyorum, çocuklar buluşmaya çıktık diye dalga geçiyor (sanıyorum). Şimdi o kornayı zır zır çalıyor, ben ise binmeye korkuyorum, kim olduğunu bilmiyorum. Sonra (onu) gördüm.

Okula gittiğimizde babam 'kimseden kalem, silgi almayın. Çünkü erkeklerden almak kötüdür' derdi. Öyle ki ne silgi alırdık... Öyleydi. İşte böyle çıktık. Sonra aldı (beni) iki hafta içerisinde vardım ben. Vardığımda geziye gittik. Üsküp, Belgrat, sonra Kraguyefça. Gezmeye gittik, sonra döndüğümüzde... yedi (erkek) kardeş, iki de görümce, dokuz tane (kardeşiler). Kaynanam, kaynatam... Sonra işte böyle.

Eskiden çok farklıydı; ne derdiler, anne baba

Hacı Muharrem Sülçe

Bin dokuz yüz ellisinde celdile, ben düçande idim, geldi bu Mahir Zatriç, dedi hade seni yapacaksık üretmen. üüüü! niçin, yok dedim, kabul etmedim. Kabul etmedim... Zati divermâ dogri, ben hapsta imiş idim. Kırk dokuzunde, bir organizata idik bunda. Hacı Raşit isminde, hem da bi dert beş çışi, hem kılırdık, hem cirdik bir partiya en-de-şe partisına. Nacional Demokrati Shqiptar. Celdi birisi Arnautluktan bi Skender Skenderay. O vakıtlarda Yugoslavya Arnautlukle bozuştile mabeyinde. Arnautluk kaldı Rus tarafından, Yugoslavya ayrıldı Rustan. E şimdi onlardan kaçtı birisi, bi Skender Skenderay celdi buraya, cüya çi bozuştmiş onlaçlen, cirmâ hatırına Yugoslavyanın. O zaten vaçidi niyedi onun toplamâ cençleji, yapmâ bi organizata en-de-şe. Zaten biz cı'dık o organizataya, bayagi devam ettik, hemen bi sene kusur. Bin dokuz yüz elli dokuzunde, kırk dokuzunde, tabi tabi, kırk dokuzunde, fekat yirmi sekiz nandor, ne idi o? Yirmi sekiz kasım bin dokuz yüz kırk dokuzunde biz cetirdik bi karar parola yazmak te. İdi eşçipazar, bütün cün yazdık o parolalaçi. O parolalaçi onlar seyridi, 'rnoftı şçipniya, poşt trathtarit e populist'... oyle bi parolalaçi yazdık. Ben bi rahmetli Raşit Goran, imişto bayagi ... kaldık en sor. O şablonlaç idileç açık. Açın çekeydik şabloni kalçdi yazi. Devam ettik. Açın oldi on içi saat, peşinden eve celdim anam cürdi. Nedç bu elleç boyalı? Ben zaten düçande işleydim. Dedim 'Anam bi boyalaç' dedim, yalan süledim. Anam

tembihlerlerdi: Kaynanaya sözüne cevap vermek, konuşmak, kavga etmek, zulüm etse de ayıptır... Her dakikada sözden kaçınmak gerekir. Bir söz söyleyip küstükten sonra bana (baba evine) gelmek yok. Şimdi ağzımızı kapatmamız gerekiyordu. Ne dense biz 'amin' derdik. Babam rahmetli kaynanama kaynatama gelirdi. O evin eşğinden içeri ayak basmadan 'Aluş Aga! benim kızım size hizmet eder mi?' derdi ki ben çıkayım diye. O zamanlar terbiye vardı.

Hacı Muharrem Sülçe (Türkçesi)

Bin dokuz yüz ellide geldiler, ben dükkândaydım; bu Mahir Zatriç geldi, 'seni öğretmen yapacağız' dedi. 'Ya! neden? Hayır' dedim, kabul etmedim. Kabul etmedim... Zaten doğrusunu söylemek gerekirse, Ben hapis yatmıştım. Kırk dokuzunda burada bir teşkilattaydık. Hacı Raşit isminde biriyle dört beş kişi daha hem kılırdık, hem NDŞ (Arnavut Nasyonal Demokrat) partisine giderdik. Arnavutluk'tan Skender Skenderay diye biri geldi. O zamanlar Arnavutluk ile Yugoslavya'nın araları bozuktu. Arnavutluk Rusya ile taraftar kaldı, Yugoslavya ise ayrıldı. Skender Skenderay diye biri güya onlarla (Arnavutluktakilerle) bozuştmuş, Yugoslavya'nın gözüne girmeye çalışıyordu. Onun niyeti gençleri toplayıp NDŞ teşkilatını kurmaktı. Biz zaten NDŞ teşkilatına girip nerde ise bir yılı aşkın bir süre devam ettik. Bin dokuz yüz elli dokuzda, kırk dokuzda, tabi tabi, kırk dokuzda; ama yirmi sekiz 'nandor', neydi o? Yirmi sekiz Kasım bin dokuz yüz kırk dokuzda parola yazmaya ilişkin bir karar aldık. Pazar günüydü, gün boyunca slogan yazdık. Onlar sloganlara baktı. 'Yaşasın Büyük Arnavutluk, kahrolsun halk hainleri' diye sloganlar yazdık. Ben, rahmetli Raşit Goran, oldukça (şey)di, en sona kaldık. O şablonlar açıktı. Şablonu çektikten sonra yazı kalıyordu. Devam ettik. Saat on iki olmadan önce eve geldim, annem gördü. 'Elin niye boyalı?' Ben zaten dükkanda çalışıyordum. 'Annem, bir

boyala... Yarındasi cün pazartesi çıktım düçane. Başladile halk celile 'cürdün mi?' 'ne oldi?' 'parolala atmişle', 'hayt se bakacm' İpekte insanla vaçmiş ne işleyle üteden beriden. Hatta bilem, bir komunist Şaban isminde, o bisikletle idi. Ben /rastsışt/ ceçtim oralığı, o bakaydi analaçını sügeydi. Neyse, cetçi zaman oldi ... bi zamandan so: vaçidi bi münafık, şpiyon aramızda. Cakovali idi. Mehmet Şeh isminde... O zaten tandi biçtakımlanı bizden. Beni tanmamıştı... O citti udbaya divaçidi. Udba hepimizi birç birç aldı. Beni almıştı on dokuz yanar bin dokuz yüz ellisinde. O zamanda ben idim şef düçanın. İçindiy kılmışidim. Beni bulamamıştıle, aramışla kapali idi, aramıştıle dreytori. Filani demişle evini bulmâ hem çigirmâ. Celdile onda içindi vaktında. Ben kılmışidim içindiy. Yirmi yaşında idim. Muareme! (...) arays mal almâ. Esçipazar, nasıl mal... Onlaın arasında ben yavaş yavaş... İdim düçan yanında, vaçidi o koşli kaput. 'Sen misin?', 'Bençim.' 'Hayde se steysık almâ bi mal' 'Nasıl mal?' O dreytor ayrıldı ondan, ben onunle beraber üteden beridene, vaçidi bunda kazerma. Kazermanın sag tarafi idi UDBA. Zaten ben işittim çi onla benim evraklaımı evelden almışidile. Açın başlaysık cirmâ ben şindi stemeym ünden cirmâ. O ilerden ben ardan, içinci kata bindık. Açın cirdik içinci katta kapti cüksımden bunda duvara dayantırdi. /ti si uhapşen/ bana dedi. Sordum ne için, 'e anlarsın ne için!' /teroristiçka organizaciya NDSH/. Bir zamanlar so: başladile şindi devam ettile. Zaten bizi tutmadile çok, bir هفته kadar. yok idi argument bizim için. Oldi mahkeme Priştinede. hepimizi çigerdile. Bizi şahit cibi onlaça karşı idik. Onla dort beş çiş idile. Şindi bu masaya deym 'baka', se verdik o deklaratalri, dedik çi zulum yapmişle. Açın cirduk o muhakemeye en so: bir /gıyq/ geldi, 'sen' dedi 'baka bu deklaratay vermişin'. Ben dedim 'po ben vermişim zordan'. Celdi zaman bizi çigiridile mahçemeye, bir defa, içi defa... ben aşçere cittim. Onlar sekizer sene ... Ondan so: bunla acındile /u ankun/ çi idile cenç.

(takım) boyalar' dedim, yalan söyledim. Annem boyalarla... Ertesi gün, Pazartesi (günü) dükkana çıktım. Halk gelip 'gördün mü' demeye başladı. 'Ne oldu?' 'Slogan yazmışlar'. 'Bakarım bir ara'. Öteden beriden işler yapan insanlar vardı İpek'te. Hatta, Şaban adında bir komünist biliyorum, bisikletliydi. Ben tesadüfen oradan geçiyordum, o bakıp analarına küfrediyordu. Neyse zaman geçti, bir zaman sonra aramızda bir münafık, ispiyon vardı. Yakovalıydı. Adı Mehmet Şeh idi. Zaten o, bazılarımızı tanıdı. Beni tanırdı. O istihbarata gidip söyledi. İstihbarat hepimizi teker teker aldı. Beni on dokuz Ocak bin dokuz yüz ellide aldılar. Ben o zamanlar dükkanda şeftim. İkinciye kılmıştım. Beni bulamamışlar, (dükkan) kapalıydı, müdürü aramışlar. Filancanın evini bulup çağırın, demişler. Onlar ikinci vaktinde geldiler. Ben ikinciye kılmıştım. Yirmi yaşındaydım. 'Muharrem! Mal almak istiyoruz'. Pazar günü, ne malı? . . Ben onların arasında yavaş yavaş (yürüdüm). Dükkanın yanındaydım. Parka vardı (üstümde). 'Sen misin?', 'Benim', 'Gel çünkü mal almak istiyoruz'. 'Ne tür mal?' Müdür oradan ayrıldı, ben onunla beraber öteden beriden... Burada kışla vardı. Kışlanın sağ tarafında UDBA (Devlet Güvenlik Teşkilatı = İstihbarat Teşkilatı). Onların önceden hakkımdaki evrakı aldıklarını işittim. Girişte ben önden girmek istemiyorum. O önde, ben arkada ikinci kata çıktık. İkinci kata çıkınca beni göğsümden tutup duvara dayadı. 'Tutuklusun' dedi. Nedenini sorunca 'anlarsın, NDS Terör Örgütü' dedi. Bir zamanlar sonra başladılar ..., sonra devam ettiler. Zaten bizi çok tutmadılar, bir hafta kadar. Hakkımızda delil yoktu. Priştine'de yargılama oldu, hepimizi çağırdılar. Biz onlara karşı şahitlik yaptık. Onlar dört beş kişiydiler. Şimdi bu masaya 'bak' diyorum, verdiğimiz ifadeye zulmettiklerini söyledik. Mahkemeye girdiğimizde bir hakim geldi 'bak sen bu ifadeyi vermişsin' dedi. Ben 'evet, mecburiyetten verdim' dedim. Zamanı gelince

vajidi bir doktor Albehar isminde, çigirdile oni komisia cibi vermâ, o vermâ 'cenç' o vlersimi çi bu nepunoletni bi şey yok. İmiştilë on beş on alti yaşında. Albehar dedi çi nepunoletan bunla. Sekiz seneden üç sene endirdile. So: Hayrula Goran, Raşit Goran, bi Hamdi Cevor, bulâ on beş sene yedile. O Skender Skenderay Arnautluktan on beş sene yedi. Vajidi bi Ram Geca, tanay misin bu Ahmet Gecaj Arnautluktan, on beş sene yedi.

bizi bir defa, iki defa mahkemeye çağirdilar. Ben askere gitti. Onlar sekizer yıl... Ondan sonra bunlar genç oldukları gerekçesiyle itiraz ettiler. Albehar adında bir doktor vardı; onu komisyona çağirdilar, bunların reşit olmadıkları yönünde görüş bildirmesini istediler. On beş on alti yaşlarındaydılar. Albehar bunlar reşit değil dedi. Sekiz yıldan üç yıla indirdiler. Sonra Hayrullah Goran, Raşit Goran, Hamdi Cevor on beş yıla mahkum oldu. Arnautluk'tan gelen Skender Skenderay on beş yıl ceza aldı. Arnautluk'tan Ahmet Gecaj vardı, tanır mısın, on beş yıl hüküm giydi.

Kaynakça

(2000). *1896 Kosova Vilayeti Salnamesi*. İstanbul: Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları.

Atmaca, Emine (2007). Antalya'nın Korkuteli İlçesi Ağzında Görülen Belirgin Ses Hadiseleri. *Dil Araştırmaları dergisi*. Ankara: Avrasya Yazarlar Birliği. s. 115-154

Baklacioğlu, Nurcan Özgür (2010). *Dış Politika ve Göç, Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçlerde Arnavutlar (1920-1990)*. İstanbul: Derin Yayınları.

Buxhovi, Jusuf (2012). *Kosova, Libri i dyte, Perandoria Osmane, Faik Konica*. Priştine

Canhasi, Dr. Suzana (2004). *Kosova-Makedonya Türk Ağzlarında Yapım ve Çekim Ekleri*. (Basılmamış doktora tezi. Priştine: Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi.

Duka, Ferit, XV XVIII. Yüzyıllarda Arnavut Nüfusunun İslamlaşması Süreci Üzerine Gözlemler. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/834/10546.pdf>, erişim tarihi: 11.01.2014

Dukagjini, Dr. Enver (1978). *Gradska Naselja Metohije (Dukadina)*. Univerzitet u Pristini

Eker, Süer (2006). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Ergin, Muharrem (2004). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.

İgci, Alpay (2010). *Viçitırın-Kosova Türk Ağzı*. EÜ SBE Türk Dili ve Lehçeleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Jable, Ergin (2010). *Kosova Türk Ağzları*. SAÜ SBE Doktora Tezi.

Kaya, İ. Güven (1984). *Yugoslavya Türkçesinin Ana Sorunları*. Çevren dergisi 1974-1984 Özel Sayı. Priştine

Korkmaz, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.

Kosova İstatistik Ajansı (2011). *2011 Nüfus Sayımı Nihai Sonuçları, Demografik Veriler*.

Nuhıu, Dr. Vesel (1990). *Ndikimet Ndërgjuhësore*. Priştine: RILINDJA Yayınevi.

Osmanı, Jusuf (2004). *Vendbanimet e Kosoves-Peja dhe Deçani*. Priştine

Polısı, Mehdi (1997). *Turcizmat në të folmat shqipe të republikës së Maqedonisë*. Basılmamış Doktora Tezi. Priştine.

Rizaj, Skender (1982). *Kosova gjatë shekujve XV, XVI dhe XVII, Administrimi, ekonomia, shoqëria dhe lëvizja populllore*. Prishtinë: Rilindja. s. 230

Sami, Şami [1306 (1889)]. *Ş. Kamus-ul Alam*. İstanbul: Mihran Matbaası. s. 1116.

Sülçevsi, İsa (2008). *Kosova Türk Ağzlarında 'Edebilmek' Fiili*. VI. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı*. Ankara.

Sülçevsi, Nebahat (2009). *Kosova Türk Ağzlarında Şimdiki ve Geniş Zaman Kipinin Yapılışı*. *Dil Araştırmaları Bahar 2013*. S: 12, s. 175-190.

Sülçevsi, Nebahat (2009). *Priştine Türk Ağzının Fonetik Özellikleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi.

Toprak, Serap (2005). 16. Yüzyılda Balkanlarda İslamlaşma. AÜ SBÜ Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Yayıma Hazırlayan: Edanur Sağlam

Ekler: İpek fotoğrafları Taner Kotle tarafından sağlanmıştır.

Tahir Bey Konağı

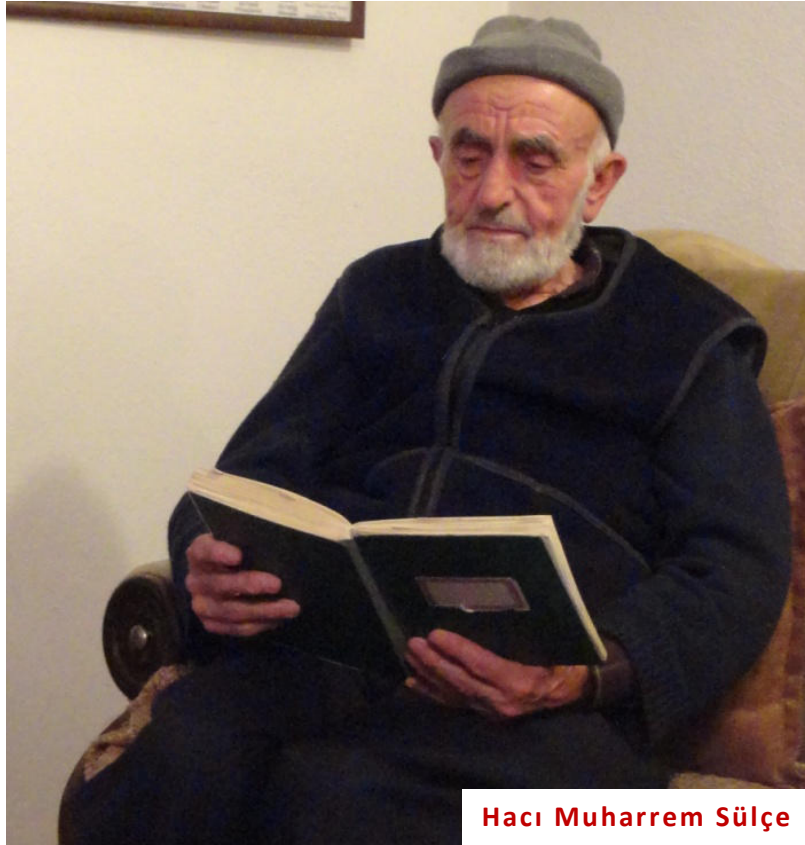
Bayraklı Camii

İpek'te Mezar Taşı

Kahya Konağı

Hacı Muharrem Sülçe

